

TRETIA KAPITOLA

Z HISTÓRIE PREMLČANIA V KONTEXTE KODIFIKÁCIÍ SÚKROMNÉHO PRÁVA NA NAŠOM ÚZEMÍ

Ako väčšina právnych inštitútov, aj premlčanie má svoje korene v rímskom práve.

V rímskom práve sa spôsob ochrany práv vo väzbe na plynutie času viazal na charakter žaloby. Podľa trvania sa rozlišovali trvalé žaloby (*actiones perpetuae*) a dočasné žaloby (*actiones temporales*)

Trvalé žaloby boli najmä žaloby civilné (*actiones civiles*), ktoré sa viazali na civilné právo. Trvalé žaloby boli časovo neobmedzené, t. j. nepremľateľné.²⁹

Dočasné žaloby (*actiones temporales*) alebo tiež žaloby termínované spočívali v tom, že ich uplatnenie bolo hneď od počiatku časovo obmedzené. Ak oprávnený v uvedenej lehote neuplatnil svoje právo, strácal žalobu, a tým prakticky aj právo. Išlo o lehoty prepadné alebo prekluzívne.

Zmena nastala až v období dominátu (r. 424), keď aj trvalé žaloby boli podriadené tridsaťročnej premlčacej lehote. Po uplynutí tejto lehoty mohol žalovaný namietať premlčanie (*praescriptio temporis*). Sudca nemal povinnosť na premlčanie prihliadať z úradnej povinnosti (*ex officio*). Premlčanie tu malo za následok stratu práva žalovať, ale subjektívne právo zostalo zachované.³⁰

Dôsledky premlčania boli rôzne. Pokiaľ išlo o obligačné právo, dôsledkom premlčania bol zánik práva (*actio in personam*), nebolo možné hovoriť o naturálnej obligácii. Pokiaľ išlo o právo vecné (absolútne), právo zostalo zachované proti osobám tretím. Nebolo možné ho však presadiť proti odporcovi a jeho dedičom.³¹

Treba zdôrazniť, že už v rímskom práve (presnejšie v justiniánskom práve) môžeme vystopovať niekoľko charakteristických prvkov premlča-

²⁹ REBRO, K., BLAHO, P. *Rímske právo*. Tretie, doplnené vydanie. Trnava : PF TU, 2003, s. 108 a nasl.

³⁰ Tamže, s. 110 a nasl.

³¹ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římske právo*. Praha : C. H. BECK, 1995, s. 130.

II. PRÁVNA ÚPRAVA PREMLČANIA

Inštitút premlčania je upravený tak v Občianskom zákonníku, ako aj v Obchodnom zákonníku.

Občiansky zákonník upravuje premlčanie v prvej časti v rámci všeobecných ustanovení. Je mu venovaná ôsma hlava, ktorá upravuje pojem premlčania a jeho predmet (§ 100 OZ); premlčaciu dobu: dĺžku a začiatok premlčacej doby (§ 101 OZ), začiatok premlčacej doby pri reklamácii (§ 102 OZ), premlčanie pri splátkach (§ 103 OZ), premlčanie pri poistení (§ 104 OZ), premlčanie práva na vydanie dedičstva (§ 105 OZ), premlčanie práva na náhradu škody (§ 106 OZ), premlčanie pri bezdôvodnom obohatení (§ 107 OZ), premlčanie práv z prepravy (§ 108 OZ), premlčanie práva z vecného bremena (§ 109 OZ), premlčanie priznaného či uznaného práva (§ 110 OZ); plynutie premlčacej doby: zmena v osobe veriteľa alebo dlžníka (§ 111 OZ), spočívanie premlčacej doby (§ 112 OZ), premlčanie práv zastúpených osôb (§ 113 OZ), premlčanie práv pri zákonom zastúpení (§ 114 OZ).

Všeobecne sa akceptuje, že právna úprava premlčania v Občianskom zákonníku má kogentný charakter. To potom znamená, že dohodou strán nemožno meniť predpoklady premlčania, meniť premlčaciu dobu (skrátiť alebo predĺžiť) ani inak stanoviť počiatok jej plynutia.⁴³

Obchodný zákonník upravuje premlčanie v tretej časti – obchodné záväzkové vzťahy na konci jej všeobecnej časti v diele XI. Právna úprava premlčania je rozčlenená do piatich dielov: Predmet premlčania (§ 387 OBZ); Účinky premlčania: účinky premlčania pri práve na plnenie (§ 388 OBZ), splnenie premlčaného záväzku (§ 389 OBZ), účinky premlčania pri práve uskutočniť právny úkon (§ 390 OBZ); Začiatok a trvanie premlčacej doby: všeobecný začiatok plynutia premlčacej doby (§ 391 OBZ), pri práve na plnenie záväzku (§ 392 OBZ), pri práve z porušenia povinnosti (§ 393 OBZ), pri právach z odstúpenia od zmluvy a neplatnosti zmluvy (§ 394 OBZ), pri práve na vydanie veci (§ 395 OBZ), pri práve na peňažné prostriedky na účte (§ 396 OBZ), všeobecná premlčacia doba (§ 397 OBZ), pri práve na náhradu škody (§ 398 OBZ), pri práve na náhradu škody na dopravovaných veciach (§ 399 OBZ), zmena v osobe dlžníka alebo veriteľa (§ 400 OBZ), predĺženie premlčacej doby (§ 401 OBZ); Spočívanie a pretrhnutie premlčacej doby: spočívanie pri uplatnení

---

⁴³ ELIÁŠ, K. a kol. *Velký akademický komentář*. 1. zväzok. Praha : Linde, a. s., 2008, s. 411.

II. VZNESENIE NÁMIETKY PREMLČANIA

Ak je jediným dôsledkom premlčania právo povinného subjektu na **vznesenie námietky premlčania**, tak môžeme hovoriť o uplatnení premlčania.

A. NÁMIETKA PREMLČANIA

1. Podstata námietky premlčania

Námietka premlčania je svojou podstatou jednostranný, výslovný a adresovaný právny úkon povinnej osoby, ktorým je premlčanie uplatnené. Je to námietka proti uplatnenému právu. Námietku premlčania je možné vzniesť (uplatniť) len v priebehu konania pred súdom alebo iným príslušným orgánom, predmetom ktorého je právo, ktorého sa premlčanie týka.⁵² Akékoľvek vznesenie námietky premlčania mimosúdnu cestou zákon neakceptuje. Z tohto hľadiska má námietka premlčania procesnú povahu; je to procesný úkon účastníka konania, jeho procesná obrana proti uplatnenému právu.

Účinné vznesenie námietky premlčania má však svoju významnú reflexiu v hmotnoprávnej oblasti. Vznesenie námietky premlčania nie je len procesná obrana účastníka konania, ale je tiež uplatnením subjektívneho práva povinnej osoby vzniesť námietku premlčania, čo spôsobuje významné hmotnoprávne dôsledky. Tie spočívajú v tom, že sa oslabuje právo veriteľa tým, že zaniká nárok, jeho súdna vymáhateľnosť, teda fakticky dochádza k zániku povinnosti dlžníka plniť. Zostáva len oprávnenie plniť. Možno teda povedať, že námietka premlčania má na jednej strane procesnoprávnu povahu, ale s výraznými hmotnoprávnymi dôsledkami. Preto sa tiež námietke premlčania pripisuje raz hmotnoprávna povaha⁵³, inokedy procesnoprávna povaha⁵⁴.

K dôslednejšiemu oddeleniu hmotnoprávneho a procesného aspektu premlčania došlo v dôsledku novej právnej úpravy premlčania v novom českom Občianskom zákonníku, čomu sa budeme venovať neskôr.

⁵² Uznesenie Najvyššieho súdu ČR z 25. januára 2006, sp. zn. 20 Cdo 47/2006.

⁵³ Rozsudok Najvyššieho súdu ČR z 27. júna 2006, sp. zn. 28 Cdo 2893/2005.

⁵⁴ TĚGL, P., WEINHOLD, D. In MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek III, Praha : Leges, 2014, s. 895; pozri tiež SVOBODA, K. Námítka promlčení jako procesní institut. In *Právní rádce*. 2012, č. 8, s. 284 a nasl.

- c) **Záložné právo sa nepremlčí skôr, než zabezpečená pohľadávka** (§ 100 ods. 2 OZ); bude sa aplikovať aj na obchodné vzťahy, nie však preto, že to upravuje Občiansky zákonník, ale skôr preto, lebo aj pri premlčaní sa vychádza z akcesority zabezpečovacích práv.
- b) To platí aj pre **právo veriteľa voči ručiteľovi, ktoré sa nepremlčí pred premlčaním práva voči dlžníkovi** (§ 310 OBZ).

Obchodný zákonník upravuje premlčanie jednak práva na plnenie (peňažné, reálne) a jednak práva uskutočniť právny úkon.

Z uvedeného je zrejmá určitá odlišnosť vymedzenia práv, ktoré sa premlčujú v Občianskom zákonníku a v Obchodnom zákonníku. Pri oboch vymedzeniach vznikajú určité otázky, ktoré je potrebné – či už výkladom, alebo judikatúrou – vyjasniť. Pri oboch kódexoch môžeme výkladom *a contrario* dôjsť aj k zavádzajúcim stanoviskám. V Občianskom zákonníku obmedzenie premlčania na majetkové práva evokuje nepremlčateľnosť všetkých osobných nemajetkových práv. V Obchodnom zákonníku obmedzenie na záväzkové vzťahy evokuje, že z predmetu premlčania sú vylúčené všetky majetkové práva, ktoré nevznikli ako záväzkové práva, ako aj nemajetkové práva, ktoré sú z predmetu úpravy vylúčené.

B. NEPREMLČATEĽNOSŤ PRÁVA VYPOVEDAŤ ZMLUVU UZAVRETÚ NA DOBU NEURČITÚ

Právo vypovedať zmluvu uzavretú na dobu neurčitú zákon výslovne vyníma z premlčateľnosti všetkých práv zo záväzkových vzťahov (§ 387 ods. 1 OBZ). Ide teda o právo nepremlčateľné. Uvedená výslovná výnimka vyvolala od začiatku v odbornej literatúre celý rad kritických postojov pre svoju neopodstatnenosť.

Podrobne sa tejto otázke venovala I. Pelikánová, ktorá poukázala na ojedinelosť uvedenej právnej úpravy v porovnaní s európskymi úpravami, ale tiež s Občianskym zákonníkom. Dôvodí, že zbytočnosť takejto úpravy možno vyvodíť z povahy práva vypovedať zmluvu. Argumentuje pritom v dvoch rovinách. Prvou, že z právnej úpravy výpovede (§ 582 OZ) vyplýva, že vypovedať zmluvu je možné iba v stanovenom čase. Ide teda o časovú obmedzenosť výkonu tohto oprávnenia, a preto je ustanovenie o premlčateľnosti práva vypovedať zmluvu zbytočné. Druhou rovinou je, že výpoveď je jednostranný právny úkon, ktorý nepredpokladá žiadne plnenie od protistrany. Tá je povinná strpieť ukončenie záväzkového vzťa-

Všeobecná štvorročná premlčacia doba zakotvená v Obchodnom zákonníku má subsidiárnu povahu, čo znamená, že sa uplatní pri všetkých právach, na ktoré je aplikovateľný Obchodný zákonník (§ 261, 262), okrem prípadov, keď Obchodný zákonník alebo aj iný zákon pre jednotlivé práva ustanovuje inak. V takých prípadoch potom platí osobitne ustanovená premlčacia doba. Zákon tak spravidla robí vtedy, keď to vyžaduje osobitná povaha, význam alebo účel niektorých práv. Obchodný zákonník tak robí v rámci právnej úpravy premlčania. Osobitné premlčacie doby však nájdeme tiež v iných častiach Obchodného zákonníka, ale aj v iných zákonoch.²³⁰

Pokiaľ ide o charakter premlčacích dôb, je zjavné, že v Obchodnom zákonníku majú objektívny charakter, čo znamená, že začiatok ich plynutia nie je závislý od subjektívnych okolností, teda napríklad od vedomosti subjektu o svojom práve, prípadne o splatnosti dlhu a pod. Začiatok ich plynutia je ustanovený konkrétnym dňom. Jediná výnimka, keď premlčacia doba má vzhľadom na začiatok jej plynutia subjektívny charakter, je pri práve na náhradu škody (§ 398 OBZ), no ani tu nie je v čistej subjektívnej podobe, ale je určitým spôsobom modifikovaná.

B. OSOBITNÉ PREMLČACIE DOBY

Osobitné premlčacie doby, ktoré upravuje Obchodný zákonník, sú spravidla kratšie, ako je všeobecná štvorročná premlčacia doba. Môžeme ich rozdeliť na dve skupiny, a to tie, ktoré sú upravené v rámci právnej úpravy premlčania, a tie, ktoré sú upravené rozptýlene v jednotlivých častiach Obchodného zákonníka.

Osobitná premlčacia doba upravená v rámci právnej úpravy premlčania v Obchodnom zákonníku sa týka práv na náhradu škody na dopravovaných veciach a z oneskoreného doručenia zásielky, kde zákon ustanovil **jednoročnú premlčaciu dobu** s výnimkou, ak ide o škodu vedome spôsobenú, kde platí všeobecná štvorročná premlčacia doba (§ 399 OBZ).

Obyčajne sa uvádza ako odchylná dĺžka premlčacej doby aj desaťročná doba pri práve na náhradu škody v zmysle § 398 OBZ. Tu však ide skôr o všeobecné obmedzenie plynutia premlčacej doby ako o osobitnú dĺžku premlčacej doby.

²³⁰ Napríklad zákon č. 294/1999 Z. z. o zodpovednosti za škodu spôsobenú vadným výrobkom v znení neskorších predpisov.

V jednotlivých častiach Obchodného zákonníka nájdeme viacero osobitných premlčacích dôb. Príkladmo niektoré uvedieme.

Jednoročnú osobitnú premlčaciu dobu upravuje ustanovenie § 292 ods. 2 OBZ, ktoré túto dobu vzťahuje na **právo na určenie obsahu budúcej zmluvy**, ako aj na **nárok na náhradu škody** z dôvodu porušenia povinnosti uzavrieť budúcu zmluvu (§ 290 ods. 2 OBZ). Uplatnenie premlčania v tomto prípade je potrebné vidieť v súvislosti s ustanovením § 289 ods. 1 OBZ, z ktorého vyplýva, že v prípade uzavretia zmluvy o budúcej zmluve môže oprávnená strana požiadať o uzavretie určitej zmluvy v dohodnutej dobe. Závazok uzavrieť budúcu zmluvu zaniká, ak oprávnená strana nevyzve zaviazanú stranu splniť tento záväzok v čase určenom v zmluve o uzavretí budúcej zmluvy (§ 292 ods. 3 OBZ). Ide o prekluzívnu lehotu. V prípade, ak oprávnená strana vyzve v určenej lehote zaviazanú stranu, právo sa neprekluduje. Až v prípade, že napriek výzve zaviazaná strana nesplní záväzok uzavrieť zmluvu, môže oprávnená strana požadovať, aby obsah zmluvy určil súd alebo osoba určená v zmluve, alebo môže požadovať náhradu škody jej spôsobenej porušením záväzku uzavrieť zmluvu. K premlčaniu týchto práv potom dochádza v jednoročnej premlčacej dobe v zmysle § 292 ods. 2 OBZ. Ustanovenie § 292 ods. 2 OBZ sa použije primerane aj na písomnú dohodu strán o tom, že uzavretá zmluva sa doplní, resp. dodatočne sa určí jej obsah (§ 291 OBZ). Vzhľadom na to, že uvedené ustanovenie má dispozitívny charakter, strany ho môžu modifikovať čo do dĺžky premlčacej doby (jej skrátenie a predĺženie). Dá sa predpokladať, že aj tu sa uplatní ustanovenie § 408 OBZ o všeobecnom obmedzení premlčacej doby.

Ďalším prípadom osobitnej premlčacej doby sú aj doby v súvislosti s vadami tovaru (§ 428 OBZ) a s právnymi vadami (§ 433 OBZ).

Sporná môže byť aj dĺžka premlčacej doby v obchodných vzťahoch pri práve na vydanie bezdôvodného obohatenia, a to v tom zmysle, či sa v týchto prípadoch bude aplikovať dvojročná premlčacia doba (§ 107 OZ), alebo všeobecná štvorročná premlčacia doba (§ 397 OBZ). Touto otázkou sme sa podrobne zaoberali na inom mieste.²³¹

Ustanovenia o osobitnej premlčacej dobe, ktoré sa budú aplikovať v obchodných vzťahoch, môžeme nájsť aj mimo Obchodného zákonníka vo viacerých zákonoch.

---

²³¹ Bližšie pozri siedmu kapitolu, časť III, s. 124 a nasl.

B. ZAČIATOK PLYNUTIA PREMLČACEJ DOBY PRI PRÁVACH Z PORUŠENIA POVINNOSTI

1. Všeobecné pravidlo

Obchodný zákonník obsahuje všeobecné pravidlo pre začiatok plynutia premlčacej doby pre práva, ktoré vznikli z porušenia povinnosti. Je zrejmé, že pri týchto právach začiatok premlčacej doby nemožno viazať na čas plnenia, pretože ten spravidla pri vzniku práva z porušenia povinnosti nie je známy. Zákon preto ustanovuje, že **premlčacia doba pri právach z porušenia práva začína plynúť dňom, keď bola povinnosť porušená** (§ 393 ods. 1 OBZ).

Vymedzenie práv vzniknutých z porušenia povinnosti nie je vždy jednoznačné. Dôsledne je potrebné separovať a rozlišovať právo na splnenie povinnosti a právo, ktoré vzniklo ako dôsledok porušenia tejto povinnosti. Právo z porušenia povinnosti sa vždy viaže na povinnosť ustanovenú zákonom alebo zmluvou; tu môžeme hovoriť o primárnych povinnostiach. Až v dôsledku porušenia primárnej povinnosti môže vzniknúť povinnosť ako dôsledok porušenia tejto povinnosti, ktorá je teda v tomto zmysle povinnosťou sekundárnou, ustanovenou zákonom alebo zmluvou ako dôsledok porušenia právnej povinnosti.

Porušenie povinnosti ako všeobecný začiatok plynutia premlčacej doby sa týka len práv, ktorých dôvodom vzniku bolo porušenie povinnosti (práva zo zodpovednosti), pokiaľ nie je ustanovená osobitná úprava (§ 393 ods. 2, § 398, 399, ako aj § 290 ods. 2 OBZ).

Ak máme pozitívne vymedziť, na ktoré práva z porušenia povinnosti sa bude vzťahovať právna úprava § 393 ods. 1 OBZ, teda všeobecné pravidlo, že začiatok plynutia premlčacej doby začína plynúť porušením povinnosti, tak pôjde predovšetkým o odstúpenie od zmluvy za predpokladu, že toto právo je dôsledkom porušenia povinnosti. Typickým príkladom je zmluvná pokuta, ale aj úroky z omeškania.

Pochopiteľne aj právo na náhradu škody je predovšetkým právom, ktoré vzniká z porušenia povinnosti, ale pre jeho osobitosť a komplikovanosť z hľadiska začiatku plynutia premlčacej doby ho zákonodarca upravuje osobitne (§ 290 ods. 2, § 398, 399 OBZ), a preto sa právna úprava § 393 ods. 1 OBZ na tieto prípady nepoužije.